

DR. Mahfi Eğilmez

EKONOMİDE ANALİZ

ÖRNEK OLAYLAR VE ÇÖZÜMLER

Remzi Kitabevi

MAHFİ EĞİLMEZ İstanbul'da doğdu. Ekonomi ve maliye dalında lisans diplomasını Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden aldı. Gazi Üniversitesi'nde kamu maliyesi doktorası yaptı.

Maliye Müfettiş Muavini olarak başladığı kamu görevinde daire başkanlığından başlayarak müsteşarlığa kadar bütün aşamalarda görev yaptı. Türkiye adına Dünya Bankası guvernörlüğü yaptı, YÖK üyeliğinde bulundu. Hazine Müsteşarı iken, kamu hizmetindeki bütün görevlerinden istifa ederek ayrıldı ve özel sektöre geçti. Özel sektörde çeşitli kuruluşlarda üst düzey yöneticilik yaptı. 2006 yılında bu görevlerinden ayrıldı.

Yeni Yüzyıl ve *Radikal* gazetesinde ve aylık *CNBCe Business* dergisinde köşe yazıları yazdı. CNBCe televizyonunda ekonomi programları yaptı. İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak ekonomi politikası dersi okuttu.

Halen Kadir Has Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak ekonomi politikası dersleri veriyor ve NTV televizyonunda düzenli ekonomi programı yapıyor.

Mahfi Eğilmez'in bununla birlikte yayınlanmış 15 kitabı ve çok sayıda makalesi bulunuyor.

Blog sitesi: www.mahfiegilmez.com

DR. MAHFİ EĞİLMEZ

EKONOMİDE ANALİZ

Örnek Olaylar ve Çözümler

Remzi Kitabevi

EKONOMİDE ANALİZ / Dr. Mahfi Eğilmez

© Remzi Kitabevi, 2016

Her hakkı saklıdır.
Bu yapıtın aynen ya da özet olarak
hiçbir bölümü, telif hakkı sahibinin
yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

Yayına hazırlayanlar: Nezahat Arslan/Görkem Demir
Kapak: Ömer Erduran

ISBN 978-975-14-1736-7

BİRİNCİ BASIM: Ekim 2016

Kitabın basımı 2000 adet yapılmıştır.

Remzi Kitabevi A.Ş., Akmerkez E3-14, 34337 Etiler-İstanbul
Sertifika no: 10705
Tel (212) 282 2080 Faks (212) 282 2090
www.remzi.com.tr post@remzi.com.tr

Baskı ve cilt: Remzi Kitabevi A.Ş. basım tesisleri
100. Yıl Matbaacılar Sitesi, 196, Bağcılar-İstanbul
Sertifika no: 10648

İçindekiler

Önsöz, 11

1. Analizin Temel Taşları, 13

1.1. Analiz ve Analitik Düşünme	13
1.2. Şeytan Ayrıntıda Saklıdır.....	15
1.3. Bilim	16
1.4. Hipotez.....	19
1.5. Bilimsel Araştırma Yöntemi.....	21
1.6. Teori ve Bilimsel Yasa	24
1.7. Okur Yorumları ve Yanıtlar.....	28

2. Analizin Ön Koşulları, 30

2.1. Bazı Önemli Konular.....	30
2.2. Analitik Düşünme Yeteneği Nasıl Geliştirilir?	42
2.3. Okur Yorumları ve Yanıtlar	45

3. Sentez, 49

3.1. Tanımı ve Kökeni.....	49
3.2. Sentez ve Ekonomi	50
3.3. Okur Yorumları ve Yanıtlar	52

4. Safsatalar, Şehir Efsaneleri ve Komplo Teorileri, 54

4.1. Tanımlar	54
4.2. “Gelirden En Yüksek Payı Rantiye Alır”	56
4.3. “Osmanlı’dan Borç Devralmadık”	57
4.4. “Artık IMF’ye Borç Veriyoruz”	58
4.5. “Kayıt Dışı Ekonomi Kayıt İçi Ekonomiden Büyüktür”	60
4.6. “IMF Çok Yüksek Faizle Borç Veriyor”	64
4.7. “Lozan Antlaşması Bitince Madenlerimizi Çıkarabileceğiz”	66

4.8. “Büyük Devletler Çekindikleri İçin Türkiye’ye Hakkı Olan Reyting Notunu Verdirmiyorlar”	70
4.9. Okur Yorumları ve Yanıtlar	75
5. Analiz Yöntemleri, 77	
5.1. Analiz Yapmanın İki Temel Yöntemi	77
5.2. Ekonomik Analizin Temel Taşları.....	83
5.3. Ekonomik Model Örnekleri	87
5.4. Okur Yorumları ve Yanıtlar	89
6. Analize Başlarken, 93	
6.1. Konuya İlişkin Bilgiler	93
6.2. Olay Yeri İncelemesi ve Veri Değerlendirme	93
6.3. Ön Teşhis, Patolojik İnceleme ve Kesin Teşhis.....	103
6.4. Neden-Sonuç İlişkilerinin Kurulması	104
6.5. Okur Yorumları ve Yanıtlar	109
7. Ekonomide İlişkiler, 112	
7.1. Ekonomide İlişkiler Nasıl Değerlendirilir?.....	112
7.2. Bilinen İlişkiler, Beklenen Görüntüler	113
7.3. Bilinen İlişkiler ve Beklenmeyen Görüntüler	118
7.4. Okur Yorumları ve Yanıtlar	126
8. Ekonomik Analizin Zorlukları, 131	
8.1. Zorlukların Nedeni.....	131
8.2. Ekonomi Çelişkiler İçerir	131
8.3. Ekonomide Beklentiler Etkilidir.....	135
8.4. Ekonomide Görünüm Değişebilir	137
8.5. Okur Yorumları ve Yanıtlar	140
9. Basit Analiz Örnekleri, 143	
9.1. Türk Vergi Sistemi ve Gelir Dağılımının Bozukluğu	143
9.2. Döviz Yetersizse Ne olur?	145
9.3. Para Bir Dönemde Kaç Kez El Değiştirir?	148
9.4. Nereden Geldiği Bilinmeyen Dövizler Nereden Geliyor?	149
9.5. Okur Yorumları ve Yanıtlar	151
10. Orta Düzey Analiz Örnekleri, 152	
10.1. Ekonomik Analiz Tablosu	152

10.2. GSYH ve Büyüme Nasıl Hesaplanır?	152
10.3. İşsizlik Oranı Nasıl Hesaplanıyor ve İnsanlar Bu Orana Niçin İnanmıyor?	157
10.4. Kamu Açığı ve Kamu Borcu İlişkisi (Neden-Sonuç İlişkisi)	159
10.5. Faiz Dışı Denge Nasıl Hesaplanır ve Nasıl Yorumlanır?.....	162
10.6. Kamu Borç Yükü Nasıl Hesaplanıyor?.....	164
10.7. Türkiye'nin Brüt Dış Borçları Artıyor mu?.....	166
10.8. Mali Sürüklenme ve Türkiye Uygulaması	168
10.9. Türkiye ile İran Arasındaki Doğalgaz ve Altın İşlemi	170
10.10. Para İkamesi Nasıl Hesaplanır ve Nasıl Yorumlanır?	173
10.11. Bankalar, Faiz Düşerse mi Yükselirse mi Kazançlı Çıkar?	174
10.12. Merkez Bankası'nın Hangi Faizine Bakmamız Gerekir?.....	177
10.13. Cari Açık Nereden Doğar?	179
10.14. 2023'te İlk On Ekonomi Arasına Girebilir miyiz?	182
10.15. Merkez Bankası Başarılı mı?.....	184
10.16. Okur Yorumları ve Yanıtlar.....	187
11. İleri Düzey Analiz Örnekleri, 191	
11.1. Kişi Başına Gelirimiz Gerçekte Ne Kadar Arttı?	191
11.2. Enflasyon ve Faiz İlişkisi (Neden-Sonuç İlişkisi)	194
11.3. Petrol Fiyatları Niçin Düştü?	203
11.4. Faiz Düşüşünün Analizi	206
11.5. Sıfıra Yakın Enflasyon ve Faiz İdeal Durum mudur?.....	211
11.6. İmkânsız Üçleme ve Türkiye'nin Durumu	214
11.7. Türkiye'de Bütçe Açığını Artırmadan Büyüme Artırılabilir mi?	217
11.8. Yabancılar Türkiye'ye Niçin Para Getiriyor?	221
11.9. Bütçe Açıkları Para Basarak mı Kapatılmalı Borçlanarak mı?	223
11.10. Okur Yorumları ve Yanıtlar.....	227

12. Ekonomi Felsefesi ve Analiz, 230	
12.1. <i>Ekonomi Felsefesi Analiz Edilebilir mi?</i>	230
12.2. <i>Ekonominin Ön Kabulleri Ne Kadar Gerçekçi?</i>	230
12.3. <i>İrrasyonel Beklentiler Teorisi</i>	233
12.4. <i>Kapitalizm Kriz mi Yaratıyor?</i>	235
12.5. <i>Çin, Osmanlı ve Türkiye</i>	237
12.6. <i>Okur Yorumları ve Yanıtlar</i>	239
13. Analizi Tahminle Tamamlama, 241	
13.1. <i>Ekonomik Gidişi Anlamak İçin</i>	
<i>Kullanılan Göstergeler</i>	241
13.2. <i>Göstergeleri Analiz Etmek</i>	243
13.3. <i>Ekonomide Tahmin</i>	245
13.4. <i>Tahminler İçin Bazı Göstergeleri Kullanmak</i>	248
13.5. <i>Tahmin Örnekleri</i>	254
13.6. <i>Okur Yorumları ve Yanıtlar</i>	261
14. Değişkenler Arası İlişkiler ve Analiz, 263	
14.1. <i>Korelasyon</i>	263
14.2. <i>İleri Niceliksel Analiz Yöntemleri</i>	
<i>İçin Kaynaklar</i>	268
Kaynaklar, 269	

Tablolar

Tablo 1: Türkiye ve Çin’de Tasarrufların GSYH’ye Oranı (%)....	19
Tablo 2: Büyüme ile Cari Açık Arasındaki İlişki.....	23
Tablo 3: Dünyada Günlük Ham Petrol Üretimi, Tüketimi (Milyon Varil) ve Yıllık Ortalama Petrol Fiyatı	27
Tablo 4: Kira ile Faiz Geliri Karşılaştırması Örneği	34
Tablo 5: Kredi Notları ve Anlamları.....	72
Tablo 6: Türkiye’nin Reyting Notlarının Tarihsel Gelişimi.....	73
Tablo 7: Türkiye’nin CDS primleri	74
Tablo 8: Türkiye’nin Reyting Notlarıyla CDS Primlerinin Birlikte Analizi	74
Tablo 9: Yıllar İtibariyle İşsizlik	101
Tablo 10: Türkiye’de 2015 Yılında Kur ve İhracat Değişimi Arasındaki İlişki.....	119
Tablo 11: Ekonomide Amaç Çelişkileri	135
Tablo 12: Ekonomik Analiz İçin İzlenecek Aşamalar ve Yapılacak İşler	153
Tablo 13: Türkiye’de 2014 ve 2015 Yılı GSYH Verileri	154
Tablo 14: Türkiye’de 2014 ve 2015 Yılında İstihdam Verileri ...	158
Tablo 15: Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Kamu Kesimi Borç Yükü	161
Tablo 16: Türkiye’de 2014 ve 2015 Yıllarında Kamu Kesimi Borç Stoku.....	164
Tablo 17: Türkiye Dış Borç Verileri (2000-2015)	167
Tablo 18: Türkiye’de Gelir Vergisi Tarifesi (2015 ve 2016)	169
Tablo 19: Türkiye’nin Altın Üretimi	171
Tablo 20: Türkiye’nin Altın İthalat ve İhracatı	171
Tablo 21: Türkiye’de 2005, 2010 ve 2015 Yıl Sonu İtibariyle Bankalardaki Mevduatın Dağılımı	174
Tablo 22: Bankalarda Ortalama Vade ve Faizler (2016 Yılı Verileri)	175
Tablo 23: TCMB Ağırlıklı Ortalama Faizi Hesaplama Örneği ...	179

Tablo 24: Cari Dengenin Oluşumu 2014 ve 2015.....	180
Tablo 25: 2013-2015 Arasında Göstergelerin Gelişimi.....	183
Tablo 26: 2016 ve Sonraki Yıllar İçin Üç Göstergenin Tahmini.....	183
Tablo 27: Merkez Bankası'nın 2015 Hedef ve Tahminleri ve Gerçekleşme	185
Tablo 28: Kişi Başına Gelirdeki Gelişme	191
Tablo 29: 2002-2013 Arasında Cari ve Sabit Fiyatlarla GSYH'nin Gelişimi.....	193
Tablo 30: Firmaların Maliyet Kalemlerinin Toplamdaki Payları.....	201
Tablo 31: GSYH Büyümesi İçin Bakılacak Göstergeler	249
Tablo 32: Enflasyonun Tahmininde Bakılacak Göstergeler	251
Tablo 33: Bütçe Açığının Tahmininde Bakılacak Göstergeler....	252
Tablo 34: Cari Dengenin Tahmininde Bakılacak Göstergeler ...	253
Tablo 35: 2016 Yılına İlişkin İşsizlik Oranı Tahminleri.....	254
Tablo 36: Yıllar İtibariyle İşsizlik Oranı	255
Tablo 37: Basit Trend Yoluyla 2016 İçin TÜFE Tahmini	258
Tablo 38: Hareketli Ortalama Yöntemiyle 2016 Yılı İçin TÜFE Tahmini.....	259
Tablo 39: Ekstrapolasyon Yöntemiyle 2016 Yılı İşsizlik Oranı Tahmini	260
Tablo 40: Sanayi Üretimiyle Büyüme Arasındaki İlişki.....	265
Tablo 41: TÜFE (Manşet Enflasyon) ve Gösterge Faizdeki Değişimler.....	267

Önsöz

Eğitim sistemimiz yapılan işin neye yarayacağını anlatmak yerine ezber üzerine kurulduğu için çoğumuz konuları bildiğimiz halde bunlar arasındaki ilişkileri kurmakta ve dolayısıyla analiz yapmakta zorlanıyoruz.

Ekonomi okumuş olmak ekonomi konularını analitik olarak değerlendirme yeteneğini otomatik olarak kazandırmaz. Birçok kişi, ekonomi okumuş olsa da faiz ile enflasyon, büyüme ile istihdam arasındaki ilişkileri kuramaz. Hatta daha kötüsü bu ilişkileri ters kurar yani neden-sonuç ilişkilerini birbirine karıştırır. Bu tür ilişkileri ters kuranlar karar alma noktalarında yanlış teşhis koyup yanlış tedavi uygulayan doktorun durumuna düşer.

Bu kitabın temel amacı ekonomik konuları analiz etmenin, ekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri doğru kurabilmenin yollarını göstermektir. Kitabı okuduktan sonra daha önce anladığınızı düşünseniz de analiz edemediğiniz birçok ekonomik konuda analiz yapmaya, doğru dürüst ilişkilendiremediğiniz değişkenler arasındaki ilişkileri kurmaya başladığınızı göreceksiniz.

Kitaptaki her bir bölümün sonuna bölümdeki konulara benzer konulara ilişkin olarak bloğumda yazdığım yazılara okurlardan gelen yorumların bazılarını ve onlara verdiğim yanıtları da ekledim. Böylece okurun konuya nasıl baktığını da yansıtmayı amaçladım. Bu yorumların ve yanıtların bir örneğini aşağıda sunuyorum.

Kitabı yayınevine göndermeden önce okuyup önerilerini paylaşan Onur Ceylan ve Doğan Aygün'e, kitaplarımın hazırlanmasında her zaman desteklerini gördüğüm Ömer Erduran, Öner

Ciravođlu, Emrah Apaydın, Nezahat Arslan, Hatice Taş ve diğer Remzi Kitabevi çalışanlarına şükranlarımı sunarım.

OKUR YORUMLARI VE YANITLAR

Okur Yorumu-Hocam, KPSS vb. sınavlara tepkili misiniz? Bugün, benim gibi birçok mezunun hayalindeki Devlet kadroları için en önemli basamak bu sınavlar. Ben yorumlarınıza dikkat ediyorum da KPSS'ye ve diğer sınavlara yönelik sanki biraz tepkilisiniz öneri yapmıyorsunuz, yapmam diyorsunuz. Özel bir sebebi var mı?

Mahfi Eğilmez-Sınavlara değil, insanların sınav kazanmaya göre yetiştirilmesine tepkiliyim. Çünkü o zaman sorgulama, analiz vb. gelişmiyor, sadece ezbercilik gelişiyor. O da bir süre sonra unutulup gidiyor, geriye bir şey kalmıyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

Analizin Temel Taşları

1.1. ANALİZ VE ANALİTİK DÜŞÜNME

Yunanca kökenli bir kelime olan analiz; parçalama, gevşetme anlamına gelir. Analiz, veriler veya bilgiler arasındaki ilişkileri görebilmek ve bunlar arasındaki neden-sonuç ilişkilerini ortaya koyabilmek için bu verileri ve bilgileri parçalarına ayırarak sistematik bir biçimde inceleme ve değerlendirme eylemidir.

Çoğu kez bakıp anladığımızı sandığımız şeylere sadece bakmış olduğumuzu ama gerçekte işin özünü anlamadığımızı fark edemeyiz. Konuya baktığımızı ama anlamadığımızı ancak o konuyla ilgili bir soruya yanıt veremediğimiz zaman fark ederiz.

Enflasyon verisi her ay açıklandığında çoğumuz “Enflasyon artmaya devam ediyor” ya da “Bu ay enflasyonda bir gerileme olmuş” deyip geçeriz. Çok azımız enflasyondaki düşüş ya da yükselişin ardında neler olduğunu merak edip analize tabi tutarız. “Enflasyon bu ay düşük çıkmış neden acaba?” diye bir soru sorulduğunda birçoğumuz açıklanan oranlara inanmadığını, bazılarımız oranlarla oynanmış olabileceğini söylerken, bazılarımız enflasyonu ölçmekte kullanılan sepetteki mal ve hizmetlerin güncelliğini kaybetmiş şeyler olduğunu düşünür. Aramızdan pek azı kurlarda bir değişiklik olup olmadığına, gıda maddeleri arzında artış ortaya çıkıp çıkmadığına, mevsim değişikliğinden kaynaklanan fiyat değişiklikleri olup olmadığına, indirimli satışların söz konusu olup olmadığına bakarak yorum yapmayı dener.

Analitik düşünmenin aşamalarını analiz tanımına göre belirleyebiliriz: (1) Bütünü parçalarına ayırarak tek tek parçaları ele alıp incelemek. (2) Ayrılmış parçaları anladıktan sonra onları tekrar bir araya getirip bütünü bir de bu gözle incelemek.

Bir ormanda ağaçlar arasında yayılmış bir hastalık olduğunu düşünelim. Ormanın geneline baktığımızda bir şey göremiyor olabiliriz. Bu durumda yapılacak şey ağaçları tek tek incelemektir. Ormanın büyüklüğü bunu yapmamızı imkânsız kılıyor diyelim. Burada olaya rastgele başlarsak ormanı elden geçirmemiz yıllarca sürebilir ve bu arada hastalık yayılabilir. Buna karşılık konuya analitik bir yaklaşım yaparsak ormandaki ağaçları gruplandırıp her bir gruptan birkaç ağacı incelemek yoluyla hastalığın ne ölçüde yaygınlaştığını anlamış oluruz. Ormanda A, B, C, D ve E olarak 5 çeşit ağaç türü olduğunu varsayalım. Bu aşamada bu gruplardan üçer ağacı inceleyip hastalığın B grubundaki ağaçlarda olduğunu saptadığımızı düşünelim.

Bu durumda önce yukarıda değindiğimiz (1) numaralı aşamayı gerçekleştirmiş parçaları incelemiş oluruz. Bu aşamadan sonra (2) numaralı işe girişmemiz ve parçaları bir araya getirerek çalışmamız gerekir. Öncelikle hastalığın bulunduğu B grubunu oluşturan ağaçların tedavisine girişmek, sonra da A, C, D ve E gruplarını oluşturan ağaçlardan örnekleme yoluyla seçilen onar ağaç üzerinde inceleme yaparak B grubundaki ağaçlarda görülen hastalığın bu ağaçlara da yayılmış olup olmadığını araştırmak.

Çoğu kişi belirli bir bilgi ve mantık temeli olmadan analiz yapmanın zorluğu karşısında hemen komplo teorilerine sığınır. Bu çok rahatlatıcı bir çözümdür. Doğruluğunun araştırılıp ortaya konması çoğu kez mümkün olmadığı için de kabul görebilir. Ne var ki bu yolla gerçeği bulmak söz konusu olmaz. Oysa bizim amacımız olayların altında yatan gerçekleri bulmak, açıklamak ve bunları bir model çerçevesine yerleştirmektir. Bunu yapmamızın nedeni ise kurduğumuz modeli karşılaştığımız benzer olayların çözümünde yardımcı olarak kullanabilmektir.

1.2. ŞEYTAN AYRINTIDA SAKLIDIR

Sir Arthur Conan Doyle'un ünlü roman karakterlerinden Dr. Watson, Sherlock Holmes'e çok dikkatli ve iyi bir gözlemci olduğunu, kendisinin de aynı şeylere baktığı halde onun kadar iyi görmediğini söyler. Aralarında şöyle bir konuşma geçer:

Dr. Watson: "Seni akıl yürütürken dinlediğimde, konu bana da o kadar komik derecede basit geliyor ki, bunu kendim de rahatça yapabilirmişim gibi hissediyorum, oysa bana izlediğin yolu tamamen açıklayana kadar akıl yürütmenin her bir aşamasında afallayıp kalıyorum. Oysa ben de gözlerimin seninkiler kadar iyi gördüğünden eminim."

Sherlock Holmes: "Sen de görüyorsun ama gözlem yapmıyorsun. Örneğin, girişten bu salona çıkan merdiveni sen de defalarca görmüşsündür."

Dr. Watson: "Pek sık."

Holmes: "Ne kadar sık peki?"

Dr. Watson: "Herhalde yüzlerce kez gördüm."

Holmes: "Peki, o zaman o merdivende kaç basamak var?"

Dr. Watson: "Kaç basamak mı? Bilmem."

Holmes: "Aynen öyle, gözlemedin çünkü. Ama gördün. Benim de demek istediğim bu. Oysa ben on yedi basamak olduğunu biliyorum, çünkü merdiveni hem gördüm hem de gözlemedim."

Merdivendeki basamakları saymak ne işe yarar diye sorabilirsiniz. İşte o noktada "şeytan ayrıntıda gizlidir" sözünü hatırlamakta yarar var. Bir konuyu analiz edeceksek onun bütün ayrıntılarına girmemiz gerekir. Aksi halde gözden kaçan bir ayrıntı bizi bambaşka yollara sürükleyebilir ve vardığımız sonucun yanlış çıkmasına neden olabilir. O nedenle bir konuyu ele alırken bütün ayrıntılara dikkat etmek, verileri ve bilgileri defalarca elden geçirmek gerekir.

Ayrıntılara dikkat etmeyen bir analistin gördükleriyle ayrıntılara dikkat eden bir analistin gördükleri farklıdır. Bütçe sonuçla-

rına bakan ve analiz sonuçlarını açıklayan iki iktisatçı düşünelim. Açıklamaları şöyle olsun:

Birinci iktisatçı: “Gelirler enflasyon kadar artarken, giderler enflasyondan biraz daha fazla artmış, bütçe açığı bu yıl 30 milyar lira olmuş. Bu açık, borçlanmayla karşılanmış.”

İkinci iktisatçı: “Gelirler enflasyon kadar artarken, giderler enflasyondan biraz daha fazla artmış, bütçe açığı bu yıl 30 milyar lira olmuş. Bu açık, borçlanmayla karşılanmış. Buna karşılık bütçe faiz dışı fazla vermeye devam ettiği için borçlanma düzeyi de gerilemeye devam etmiş.”

Bu iki yorum arasında küçük bir fark var: İkinci iktisatçı bize bütçenin faiz dışı fazla vermeye devam ettiği için borçlanma düzeyinin gerilediğini anlatıyor. Bu bilgiden hareketle biz, bu şekilde faiz dışı fazla vermeye devam edilirse gelecekte borçların ve dolayısıyla faiz ödemelerinin azalacağı ve bütçe açığının da düşeceği sonucunu çıkarabiliriz. İlk iktisatçı konuyu durağan olarak analiz ederken ikinci iktisatçı ayrıntılara da bakarak dinamik bir analiz yapıyor ve bize bütçenin geleceği hakkında fikir veriyor.

Ekonomi biliminde analiz yaparken ayrıntılar, gizli kalmış gerçekler bazen de gözümüzün önünde durduğu halde görüp de fark etmediğimiz şeyler son derecede önemlidir. Bazen küçücük bir ayrıntının atlanması bizi tümüyle yanlış sonuçlara götürebilir. Maurice Leblanc’ın ünlü roman karakteri Arsène Lupin şöyle diyor: “En gizlenmiş şey gözümüzün önünde duran şeydir. Hep gizli yerlere bakarız ama gözümüzün önünde durana bakmayız.” Benzer bir söz de Sherlock Holmes’e aittir: “Sadece akılsız bir fare bir kedinin yatağına saklanır ve sadece zeki bir kedi oraya bakmayı akıl eder.”

1.3. BİLİM

Bilim kelimesi (*science*) Latince bilgi anlamına gelen (*scientia*) sözcüğünden türemiştir. Bilim, evren ile ya da evrendeki varlıklarla ve olaylarla ilgili bilgilerden yola çıkarak, evrene veya bu varlıklara ve olaylara, deneyle doğrulanabilir açıklamalar getirme çabası ola-

rak tanımlanabilir. Bilimin bu noktada üç önemli özelliğinden söz edebiliriz: (1) Bilgi, (2) Deneyle doğrulama, (3) Açıklama çabası.

Bilim başlıca iki alana ayrılır: (1) Doğa bilimleri ya da fizik bilimler (evren ve doğa üzerindeki çalışmaları kapsar), (2) Sosyal bilimler (insan ve toplum davranışları üzerine yapılan çalışmaları kapsar).

Bizim uğraşı alanımız ekonomi bilimidir. Ekonomi bilimi, insanın doğa, insanın insan, insanın toplum ve insanın mal ve hizmet ile olan ilişkilerini konu alır. İnsanın doğa ile ilişkisi kendisini üretimde gösterir. İnsanın insan ile ilişkisi kendisini ticaret gibi ya da mali hizmetler gibi alanlarda gösterir. İnsanın toplumla ilişkisi kendisini örneğin çalışma yaşamında gösterir. İnsanın mal ve hizmet ile olan ilişkisi de örneğin tüketim, yatırım gibi alanlarda ortaya çıkar. Ekonomi bilimi insan ve toplum davranışları üzerine kurulu bir bilim olduğu için sosyal bilimler arasında kabul edilir.

Bilimin amacı gerçeğin bir modelinin ortaya konulmasıdır. Buradaki kritik soru şudur: Ortada bir gerçek varken bunun modelini niçin ortaya koymaya çalışırız? Gerçeği bir model çerçevesinde ortaya koymamızın iki nedeni var: (1) Gerçeğin karmaşık görüntüsünü soyutlamalarla basitleştirip, onun anlaşılabilirliğini kolaylaştırmak, (2) Her defasında karşımıza çıkan olayı yeniden anlayıp açıklamaya çalışmak yerine elimizdeki modele bakarak onu çözümlenmeye gitmek.

Bu iki konuya iki örnek verelim. İlk olarak gerçeğin karmaşık görüntüsünden soyutlanarak basitleştirilmiş bir model çerçevesinde ekonomik büyümeyi ele alalım. Bir ekonomide her yıl on binlerce mal ve hizmet üretilir. Bunların her birinin piyasa fiyatı cinsinden nihai değerleri alınıp toplanır ve gayrisafi yurtiçi hasıla (üretim yönünden) hesaplanmış olur. Bir yılın GSYH'si önceki yılın GSYH'sinden büyükse, ikisi arasındaki farkın ilkinde bölünmesiyle ortaya çıkan orana, nominal ekonomik büyüme denir. Bu nominal değerden bir yıl içinde yaşanan ortalama enflasyon düşülürse ortaya çıkan oran reel büyüme oranı olur. İşin içinde on binlerce mal ve hizmet ve on binlerce fiyat olduğu için bu görünüm karmaşık bir

